

İslamiyet'ten Önce Hangi Dinler Vardı?

ateistlerecevap.org/2018/03/islamiyetten-once-hangi-dinler-vardi.html

ateistlerecevap

March 27, 2018

Araplar İslamiyet öncesi Arap Yarımadası'nda göçebe olarak yaşıyorlardı. Geçimlerini ise hayvancılıkla sağlıyorlar, ayrıca bazı Araplar da Arabistan'ın iç kesimindeki vahalarda tarımcılık yapıyorlardı. *Bunların yanında önemli geçim kaynaklarından biri de çöl adeti olan kervan soygunlarıydı.* Arapların İslam öncesi örgütlenme biçimleri ise Bedevi klasik sistemidir.

Bu sisteme göre kabilenin saygın üyelerinden oluşan bir meclis bulunurdu. Kabile yaşamında kurallar daha çok ataların adetlerine göre şekilleniyordu ve toprakta özel mülkiyet yoktu. Otlaklar, su başları, hatta yer yer sürüler kabilenin ortak malı durumundaydı. Mekke ise bulunduğu konum itibarıyla ticaret merkezi haline almış ve burada yerleşik hayata geçilmeye başlanmıştır. Yerleşik yaşam, ticaretin gelişmesi ve bu yolla edinilen kişisel servet kabile yaşantısının çöküşünü hızlandırıyordu. Kabile bağları gevşedi. Kabileler arası dayanışmanın yerini ticari kaygılar ve daha fazla kazanma anlayışı aldı. Mekke'nin gitgide şehirleşmesi, kabile üyeleri ve kabileler arasında doğan hiyerarşi nedeniyle burada ayrı bir yönetim biçimi ortaya çıktı. Bu yönetim biçiminde şehir, bir meclis tarafından yönetiliyordu. Meclis ise yetkileri babadan oğula geçen ve yetkili olanların yetki alanları birbirinden ayrı on reisten meydana geliyordu.

Tapınılan **Kabe** sayesinde Mekke kutsal kent kabul ediliyordu. Şehir yönetimi tarafından ticaretin gelişmesi için kabileler arasında barış ilan ediliyor ve bu dönemde kabileler Mekke'deki tapınağı ziyaret ederek hac ziyaretlerini yerine getiriyorlardı. Ekonominin temelini oluşturan kervanlara, yani ticarete yönelik soygun ve talanlar bu dönemlerde azalsa da devam ediyordu. Süren savaşlar ve parçalanmaya yüz tutsa da kabilecilik ticaretin ve toplumsal yaşamın önündeki en büyük engeldir. Yaşamı ve kabileler arası ilişkileri düzenleyecek bir örgüte ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu örgütte devlet olacaktı.

Arabistan'da kabile yaşamı kökünden sarsılıyordu. Ama gelişen bir kölecilik yaşanmıyordu. İlkel komünal toplumdaki doğal gelişim seyri içinde yaşanacak evre, köleci toplumdur. Oysa Arabistan'da köleci ilişkiler gelişmemiş, yani köle emeği toplumsal üretimin ve gelişimin temelini hiçbir zaman oluşturmamıştır. Sosyal yaşam içerisinde köleler ve köle sahipleri bulunmasına karşın, köleler daha çok ev işlerinde, kervanların korunmasında ve cariye olarak kullanılmaktaydı. Üretimde köle emeğinin kullanılması çok ender görülen bir şeydi.

Dinsel anlamda ise, İslamiyet öncesi egemen olan din putperestlikti. Her kabilenin, her biri bir tanrıyı simgeleyen çok sayıda putu vardı. Putlar genellikle kadın, kuş, aslan vb. şekillerde tasvir edilmişti. Tüm kabilelerce kutsal kabul edilen Kabe'nin içi putlarla doluydu. Arabistan'da Kabe dışında bu dönemde yüz kadar daha tapınak bulunuyordu. Yahudilik ve Hristiyanlık da zamanla tüccarlar aracılığıyla Arabistan'a girmişti. Ancak Araplar kendilerine yabancı gördükleri bu dinlere ilgi göstermemişlerdi. Bu dinler Arabistan'da tek tük taraftar bulmaktan öteye gidememişti. İslamiyet, Hristiyanlıktan farklı olarak bu tarihsel koşullar içerisinde var oldu. Hristiyanlık doğduğunda Roma devleti Köleci bir devlettir. Hristiyanlık da bu köleci devletin otoritesini reddederek ezilen kesimlere umut taşıyarak var olmuştu. Oysa İslamiyet'in çıktığı koşullarda Arap Yarımadası'nda kabile ilişkileri yıkılmaya yüz tutmasına karşın hala egemendi. Bu nedenle de gelişim çizgisi Hristiyanlıktan farklı bir hat izleyecekti.

Bilindiği gibi Peygamberimiz, Miladî 570 (veya 571) yılı Rebiulevvel ayının 12'sine rastlayan bir Pazartesi günü dünyayı şereflendirdiler. (Hamidullah, 1/39) O dönemde Arabistan'da mevcut olan dinleri ve inançları araştırdığımızda ve Kur'ân-ı Kerim'den de bizzat anladığımız göre, karşımıza çeşitli garip inançlar çıkmaktadır. Bunların başlıcaları şunlardır:

1. Haniflik: Hz. İbrahim (a.s.)'in dininin kalıntıları devam ettiren kişilerdir. Arapların çoğunun, putperestlik yaygınlaşınca kadar bu inanca mensup oldukları kabul edilmektedir. Hz. İsmâil (a.s.) vasıtasıyla Haniflik inancını kabul etmişlerdir. Hz. Peygamberin doğumu esnasında mevcut bulunan Hanifler, Allah'ın birliğine inanırlar, putlara ibadeti reddederler, hesaba inanırlar, birçok cahiliye âdetini kabul etmezlerdir. Siyasî, askerî herhangi bir ağırlıkları yoktur.

2. Yıldızlara Tapma: Yemen'de, Arap Yarımadası'nda (bazılarına göre Şam civarında) Horrân vadilerinde ve Yukarı Irak'ta yıldızlara tapan insanlar vardı. Bunlara **Sabîiler** denirdi. Yıldızlara tapmanın Araplar arasında ne zaman ve nasıl başladığını kesin olarak bilmememize rağmen, Kur'ân-ı Kerim'de (Neml, 27/2024) değinilen Süleyman (a.s.) ile Seba kraliçesi (Belkıs bint Şurahil) kıssasından bu inancın Hz. Süleyman zamanında da mevcut olduğunu anlamaktayız. Bunlar, Hz. Peygamber (s.a.s.) zamanına kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Nitekim, Kur'ân-ı Kerim'de bunlar hakkında şöyle buyrulmaktadır:

“Gece, gündüz, Güneş ve Ay O'nun (Allah'ın) âyetlerindedir. Eğer gerçekten Allah'a tapıyorsanız, Güneşe ve Aya secde etmeyin; onları yaratan Allah'a secde edin.” (Fussilet, 41/37)

Ancak bunlar, o dönemde azınlıkta olup, kayda değer herhangi bir siyâsî ve askerî ağırlıkları yoktur.

3. Mecusilik: Bahreyn ve Irak'ta mecûsiliğe inanan bazı gruplar vardı. Ateşe tapıyorlardı. Mecusi İran İmparatoru bunları himaye ediyordu. Daha sonraları İslâm inançlarına bazı fitneler sokmak ve Müslümanlar arasında fitne tohumları yaymakta Yahudilerle birlikte önemli rol oynadılar.

4. Hristiyanlık: Yarımada'nın kuzeyinde Tağlib, Kuda'a, Gassân kabileleri arasında ve Güney Yemen'de bazı Hristiyan gruplar vardı. Bunların da siyasî ve askerî herhangi bir ağırlıkları yoktu. Yarımada'nın içinde de yer yer bazı Hristiyan gruplara rastlanmaktaydı. Hristiyanlık, Arabistan'a Habeşliler ve Romalıların işgalleri sonucu M. 340 yıllarından itibaren girmiştir. (Mübarekfurî 1980, 47)

5. Yahudilik: Yemen, Vadi'l-Kurâ, Hayber, Teymâ ve Yesrib'de (İslâm öncesi Medine) Yahudiler vardı. Bunlar, diğer inanç gruplarına göre askerî, siyâsî ve iktisâdî ağırlığa sahipti. Kendilerini Allah'ın seçkin milleti kabul ediyor ve Allah'ın insanları onlarla yöneteceğine inanıyorlardı. Bu sebeple, beklenen son peygamberin kendilerinden biri olacağı beklentisi içindeydiler. Arabistan'a, ülkelerinin M.Ö. 587 yılında Buhtünnasır tarafından işgal edilmesi üzerine göç etmişlerdi. (a.g.e., 46)

6. Putpereslik: Arap Yarımadasının her tarafına yayılmış, diğer bütün inançlardan daha fazla etkiye sahip ve daha çok yaygındı. Arabistan'a bu inancın ne zaman sokulduğu, nasıl yaygın hale geldiği konusunda değişik görüşler vardır. Bunlardan en yaygın olanı, putperestliği Arabistan'a Amr b. Luhay adında birinin soktuğudur. Huza'a kabilesinin reisi olan bu zat, dinlere olan ilgisi ve doğruluğuyla tanınmış biriydi. Devrin insanları onu büyük âlimlerden birisi olarak görmekteydiler.

Bir tür cild hastalığına yakalanan Amr'a, Şam bölgesinde bulunan Horrân'a gitmesi ve orada bulunan şifalı bir suyla yıkanması tavsiye edilir. Bu tavsiyeye uyarak oraya giden Amr, o suyla yıkanır, iyileşir. Orada insanların putlara taptıklarını görür, bundan hoşlanır. Hubel adlı putu alıp beraberinde Mekke'ye getirip Kâbe'ye diker ve ona tapmaya başlar. Kavminin de ona tapmasını ister. Zamanla bu durum Araplar arasında o derece yaygınlaşır ki, her kabilenin taptığı bir putu olur. ***Peygamberimiz Mekke'yi fethettiğinde Kâbe'de 360 put vardı ve Peygamberimiz bunların hepsini kırdırıp, Kâbe'yi putlardan temizlemiştir.***

Başka bir rivâyete göre ise, Hz. İsmail'in çocukları çoğalıp, geçim nedeniyle Mekke'nin dışına çıkmaya mecbur olduklarından, Mekke'den çıkışlarında, babaları İsmail'in hatırasını taşıyan Harem toprağından bir miktar götürüyor, sonra bu toprağı korumak için ona aşırı saygı gösteriyorlardı. Bu iş zamanla gelişerek, onu kutsal kabul edip, ona ibadete dönüştü. Böylece putperestliğin temeli atılmış oldu ve gün geçtikçe şekillenerek gelişti.

Hz. Peygamber'in yetiştiği asıl muhit olan Hicaz bölgesinde en yaygın inanç bu putperestlik olduğu için, Peygamberimiz mücadelesini öncelikle putperestliğe karşı vermiştir. Bazılarının adları Kur'ân'da da geçen bu putların meşhurları şunlardır:

Menât: Mekke ile Medine arasında, deniz sahiline yakın el-Musellel denilen bir yerdeydi. Ensar kabileleri, Sa'd, Huza'a vb. buna tapardı.

Lât: Taif'te idi. Taifiiler buna taparlardı. Peygamberimiz, Mekke'nin fethinden sonra Ebû Süfyan b. Harb ve Muğîre b. Şu'be'yi gönderip onu kırdırdı.

Uzzâ: Gatafan, Gânî ve Bahîle kabilelerinin putuydu. Peygamberimiz, Hz. Halid'i gönderip, onu kırdırıştır.

Hubel: Kureyş'in en büyük putuydu. Kırmızı akikten yapılmıştı.

Bunların dışında **İs'af, Naile, Vedd, Suva', Yağûs ve Ya'ûk** vb. adlarla meşhur başka putları daha vardı. Ki, bunlardan bazıları eski Arap şiirlerinde geçmektedir. Örneğin: Amr b. Humame ed-Dusî, Zülkeffeyn adlı putu yaktığı zaman şu beyti söylemiştir:

“*Ey Zülkeffeyn, ben senin babandan kalma değilim./ Benim doğumum senin doğumundan öncedir./ Ben senin kalbine ateş doldurdum.*” (Şükrî, 2/209)

Araplar, putlarını taştan ağaçtan vb. maddelerden yaptıkları gibi, yiyecek maddelerinden de yaparlardı. Meselâ, Hanife Oğulları kabilesi hurma ve undan yapmış oldukları büyük bir putu, kıtlık zamanında yedikleri için rakib kabilenin şairi tarafından şöyle kınanmışlardır:

“*Hanife oğulları, kıtlık ve açlık zamanı tanrılarını yedi.*” (Kal'acî 1998, 16)

Yine başka birisi evinin bahçesine diktiği putuna bir tilkinin gelip bevlettiğini görünce, buna çok sinirlenmiş, bu saygısızlık karşısında kendisini koruyamayanın nasıl tanrı olabileceğini, tepesi atarak şöyle dile getirmiştir:

“*Tilkinin başına işediği, tanrı mıdır? / Dikkat edin, tilkilerin başına işedikleri aşığılanmıştır.*” (a.g.e)

Bu ve benzeri şiirlerle, Kur'ân-ı Kerim'deki bazı âyetlerden anladığımıza göre putperestlik Araplardan bir çoğunu tatmin etmiyordu. Onlar, asıl itibariyle Hz. İsmail ve dolayısıyla da Hz. İbrahim'in (a.s.) inancına sahip olduklarından, bir Yüce Allah'ın varlığına inanıyorlardı. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de bazı âyetlerde bu hususa işaret edilmektedir: Meselâ:

“*Şayet onlara: ‘Gökleri ve yeri yaratan kimdir?’ diye soracak olursan, elbette ‘Allah’tır’ diye cevap vereceklerdir.*” (Lokman, 31/25)

“*Biz onlara sırf bizi Allah’a yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz.’ (derler.)*” (Zümer, 39/3)

Görüldüğü gibi Araplar, bu hususta bir çelişki içerisindeydiler. Kur'ân-ı Kerim'de birçok âyette bu çelişkiye dikkat çekilmiştir. Meselâ:

“*Yaratan (Allah), hiç yaratamayan (putlar)a benzer mi? Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?*” (Nahl, 16/17)

“*O müşriklerin Allah’tan başka ibadet edip yalvardıkları sahte tanrılar ise, hiçbir şey yaratamazlar. Zaten kendileri yaratılmaktadırlar.*” (Nahl, 16/20)

Arapların putlara ibadet ve merasim şekillerini de kısaca şöyle sıralayabiliriz:

Putun huzurunda yalvarmak, yakarmak, belâ ve musibetler anında yardım etmesini, sıkıntılarını gidermesini istemek; Kâbe'deki putları ziyaret etmek, onların etrafında tavaf etmek, onlara secde etmek, yakarmak; putlar adına, onlara yakın olmak için kurban kesmek, ki Kur'ân-ı Kerim'de:

“... putlara ait sunaklarda kesilen hayvanların etleri ... size haram kılındı...” (Maide, 5/3)

buyurularak, böyle bir davranış şiddetle yasaklanmıştır.

Putperest Araplar, yiyecek ve içeceklerinden, yahut da ekin ve hayvanlardan bir miktarını putlara ve Allah’a verirlerdi, Kur’ân-ı Kerim, bunu da dile getirmekte ve yasaklamaktadır:

“Allah’ın yarattığı ekinlerden ve hayvanlardan kendilerince Allah’a bir hisse ayırdılar da, kendi batıl iddialarınca: ‘Şu, Allah’ın’ dediler, ‘şu da (ulûhiyette ortak edindikleri) putlarımızın.’ Ortakları için ayırdıkları, Allah’ın hissesine konulmaz, ama Allah’a ait olanlar ortaklarının hissesine aktarılır. Bunlar ne kötü hüküm veriyorlar!” (En’am, 6/136)

Araplar, putlara adak da adarlardı. Önemli bir işe veya yolculuğa karar verdikleri zaman, Kâbe’ye gelir, putlara kurban keserler; orada bulunan kâhin, içinde fal oklarının bulunduğu torbayı çıkarır ve o oklardan çekerdi. Bunlardan bazısında “**yap**”, bazısında “**yapma**”, bazısında da “**boş**” yazılıydı. “Yap” çıkarsa yapmak istediklerini yaparlar; yapma çıkarsa “vazgeçerler”, “boş” çıkarsa, bir daha çekerlerdi. İslâm, bunları da yasaklamıştır. İslâm’da, herhangi bir iş konusunda karar verilemediği zaman, istişare ve istihare usûlü vardır.

O günün Arapları, öldükten sonra dirilmeye, âhirete inanmıyorlardı. Nitekim bir gün, Kureyş ileri gelenlerinden Ümeyye ibn Halef, çürümüş kemikleri eline alıp, Peygamberimizin huzuruna gelerek, bunları elinde ufalar ve havaya saçarak, aklınca Peygamberimizi (s.a.s.) mat etmek için: “**Ey Muhammed, Allah’ın bunu da dirilteceğini sanıyor musun?**” diye sormuştu. Peygamberimiz de cevap olarak, “**Evet. Allah (c.c.), seni öldürecek, sonra diriltecek ve sonra ateşe atacaktır.**” cevabını vermişti ki, bu husus, Kur’ân–Kerim’de şöyle dile getirilmiştir:

“İnsan şunu hiç görüp düşünmedi mi: Biz kendisini bir nutfeden yaratmışken, yaman bir hasım kesildi Bize. Nasıl yaratıldığını unutarak, bir de misâl fırlattı Bize: ‘Çürümüş vaziyetteki o kemikleri kim diriltecek!’ diye. De ki: ‘Onları ilk defa yaratan diriltir; hem O, yaratmanın her türlüünü bilir.’” (Yasin, 36/77–79)

Bütün bu bozuk inançlara rağmen, o dönem insanlarından Haniflik ve Hristiyanlıktan etkilenerek âhiret ve hesaba inananların da olduğunu görmekteyiz. Nitekim, Cahiliye dönemi şairlerinden el–Ahnes ibn Şihâb et– Temîmî bir şiirinde şöyle der:

“*Kuşkusuz Allah’ın, kulunu güzel işleri sebebiyle hesap günü ödüllendireceğini bildim.*” (Kal’acî, 18)